

EPIGRAFSKI PRILOZI IZ MURSE.

Kako je god iz Osijeka razmjerno mnogo napisa poznato i sačuvano, tako se svaki dan opet novi nalaze, koji nijesu bili poznati ni Petru Katančiću, koji ih je marljivo sakupljao i izdavao. Kadgod se što dublje kopa, bilo prokopi za kanale, temelji novim kućama, dapače kada se ruše stare kuće ili crkve, opet se nalazi novoga kamenja s napisima. Jedni su zanemareni i prezreni došli pod zemlju i tamo ostali zakopani, dok ih nije našla motika radnika, drugi su opet služili kao gradivo za nove zgrade. G. 1774. i dalje spremali se takovi predmeti, kako Katančić bilježi, u samostanu Franjevaca; kašnje je i u samostanu za nje nestalo zanimanja, pak ih je odanle redom nestajalo, pa danas nema tamo više nijednoga. Kamo su dospjeli, nezna se za sve: Nekoji su prešli u muzeje, nekoji u privatne ruke, a da ih nije Katančić zapisao, za mnoge se u opće ne bi ni znalo. Najviše ih ima u osječkom gradskom muzeju, a ima ih i izvan muzeja, ali do ovih se ne može doći. Jedan služi u privatnoj kući za klupu, drugi za podložak kipa sv. Bogorodice na cesti. Dva takova sam vidio, ali se nijesam mogao odlučiti, da poduzmem dug put, pa da ih na sigurno spremim. Razlog je, što se na nijednom ne razabire više ni jedno slovo. Katančićeva „columna milliaria“¹ tako je već rastrošena i od snijega i kiše razjedena, da je više ni Katančić nebi prepoznao. Napisi, koji se danas nađu, mnogo su sretnije sudbine. Ako se kod kakove radnje koji iskopa, to graditelj, vlasnik ili nadzornik radnje, bio državni, gradski ili privatni odmah javi čuvaru muzeja i onda se svi pobrinu, da se napis odmah na sigurno mjesto spremi.

Ovdje ću da priopćim nekolike takove spomenike, što su nedavno nađeni, a od kojih je jedan zanimiv po upoznavanje nutarnjih prilika mursijske kolonije.

Kod neke radnje u zakladnoj bolnici u doljnjem gradu našli su radnici kamen sa napisom od mekanoga lapora, 0.43 m visok i 0.18 m širok. Kamen, koji je sa strane oštećen, prenesen je u pisarnu bolnice, a odatle u gradski muzej.

I O M	= I o v i o p t i m o m a x i m o s a c r u m
S A C R	
MESSIVS	M e s s i u s v (o t u m) s (o l v i t)
V S L M	l (i b e n s) m (e r i t o) .

Gentilno ime Messius dolazi često na rimskim napisima po Italiji², a nije tuđe ni kod nas. Tako se u napisu iz Putinaca spominje Aelius Messius duplarius³; u napisu, nađenom u Crkvini u Gornjim Koljanima u Dalmaciji spominje se žensko ime Messia.⁴

¹ Opisana i narisana u njegovu djelu: *Dissertatio de columna milliaria ad Eszekum reperta*. Eszeki 178.

² Pauly Realencyclopaedie sv. V.

³ Vjestnik XI. 39. i CIL. III. 10199.

⁴ Vjestnik XIII. 105

U gradskom muzeju nalazi se sada i jedan davno poznat žrtvenik sa napisom (sl. 46.) od krupnozrnatoga mramora, 0·46 m visok i 0·18 m širok, koji je do god. 1900. bio u franjevačkoj knjižnici.

Napis mu je Schönwisner čitao: *Silvano silvestr(i) sacru(m) Mestr(ius) Florus v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).*

Ovako su kašnje čitali i Mommsen u zbirci napisa i Brunšmid.¹ Schönwisner sjeća na Mestrija Flora, što ga spominje Suetonius u Vespasijanovu životu-

Sl. 46. Rimski žrtvenik iz Osijeka, posvećen šumskom Silvanu. $\frac{3}{16}$ nar. vel.

Sl. 47. Rimski žrtvenik iz Osijeka, posvećen Jupiteru. $\frac{1}{10}$ nar. vel.

pisu.² Ni ime Mestrius nije neobično.³ Katančić u svojoj raspravi o miljokazu⁴ čita Messius Traianus Florus, ali je to neispravno.

Kod kopanja temelja za magazin paromlina Jos. Kraussa i sina nađen je gornji ulomak rimskoga žrtvenika (are) s napisom, od mramora, 0·48 m visok i 0·34 m širok, koji je posredovanjem g. Oskara Kissa, upravitelja paromlina, predan u zbirke gradskoga muzeja.

¹ CIL. III. 3277. i Vjes. NS. IV. str. 28.

² c. 22.

³ Pauly Realencycl s. v.

⁴ Columna milliaria ad Eszekum reperta. 1782. str. 88.

I . O . M Napis glasi: Jovi optimo
 I V N O N I maximo, Junoni, Minervae
 M I N E R V Æ sacr(um) C(aius) Jul(ius)
 S A C R C I V L (?nus [v(otum) s(olvit)
 ~~N V S~~ l(ibens) m(erito)].

Nekoja slova na lijevoj strani ponešto su iskvarena, ali se sigurno dadu nadopuniti. U zadnjem se retku opažaju tek slabi tragovi gornjeg dijela slova N V S, a napred fali od prilike pet slova cognomena, koje se ne može nadopuniti, jer ima veoma mnogo mogućnosti, kako bi se to učinilo. Na Kaja Julija Demetrija, koji je poznat sa are podignute u čast domaćega Silvana,¹ valjda se ne će smjeti pomisliti.

Najvažniji je napis na spomeniku, što su ga u proljeće ove godine našli radnici kod gradnje učiteljske škole u doljnjem gradu. Prosti mramor kamen, 0.93 m visok, kod napisa 0.36 m širok (sl. 47.). U gradskom muzeju.

Napis glasi: J(ovi) o(ptimo) m(aximo) pro salute T(iti) Fl(avii) Martini d(ecurionis) c(oloniae) M(ursae), praef(ecti) coll(egii) cent(onariorum) (duo) vir(i) design(ati) Fl(avius) Philippus libert(us) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito). Ovaj votivni spomenik podigao je Flavius Philippus bivši rob, a kasnije slobodnjak Tita Flavija Martina, Jupitru na čast, a za zdravlje svoga gospodara. Titus Flavius Martinus obnašao je više časti. Bio je gradski vjećnik (decurio), predstojnik ili bolje zapovjednik zbora vatrogasaca (centonarii), a bio je i izabran za načelnika.

Za unutarne uređenje Murse doznajemo поближе tekak od onda, kada je bila podignuta na koloniju, te dobila svoju samoupravu.² Nema traga, da bi Mursa prije bila municipium, kako je to bio Aquincum, pa su stoga Mursijci tim više imali razloga, da hvale cara Hadrijana kao utemeljitelja svoga grada (conditori suo).³ Već od prije poznati rimski napisi kazivali su nam imena gradskih vjećnika (decuriones) kao Caius Aemilius Homullinus⁴, Titus Hortensius Freuens⁵, a sa ovoga kamena doznajemo još za jednoga, naime za Tita Flavija Martina.

Decuriones su sačinjavali senat (ordo decurionum), koji si je između sebe birao pročelnike, duumvire. To je najviša čast u koloniji. Duumviri su u malenom ono, što su u Rimu konsuli, pa su ih zato u šali i zvali konsulima. Duumviri predsjedaju gradskim skupštinama, uvode novo izabrane magistratke u službu i popunjuju mjesta imenovanjem, predsjedaju sjednicama senata, nadziru čitavu upravu, sude u civilnim parnicama i t. d. Sudstvo u kriminalnim parnicama i vojnički imperij imali su carski činovnici. U glavnim crtama odgovaraju decurioni današnjim gradskim vjećnicima (senatorima), a duumvir gradskom načelniku. Duumviri se i vanjskim znakom razlikuju, oni nose praetextu, haljinu sa grimiznim rubom, imaju dva liktora, koji nose štapove. Uza sve to nije se za

¹ CIL III. 3276: Katančić op. c. p.

² Sr. za to pitanje Brunšmid Colonia Aelia Mursa u Vjesniku hrv. arh. društva. N. s. IV str. 21 i sl.

³ CIL. III. 3279.

⁴ CIL. III. 3288.

⁵ Jahreshefte des oesterr. archaeol. Institutes in Wien. B. III. str. 98.

općinske časti nitko otimao, jer su bile velikim teretima skopčane, pa su se funkcijonari ponajviše morali imenovati.

Po riječi *designatus* vidimo, da je T. Flavius Martinus bio za duumvira tekar izabran, ali još nije bio nastupio svoje službe.

Centonarii su prvobitno pratežari kod legije, koji su imali praviti pletere (*centones*)¹ kao obranu protiv vatre. Naš Martinus bio je predstojnik zadruge ili ceha vatrogasaca, koji su pravili obranbene sprave od vatre i gasili požare.

Flavius Philippus, koji se kao *libertus* spominje, bez *praenomena*, bio je oslobođenik Martinov, za kojega je zdravlje valjda iz zahvalnosti, što ga je povodom svoga izbora za načelnika pustio na slobodu, podigao zavjetni žrtvenik.

V. Celestin.

¹ Vitruv. 10. 14. (20).